

«Les coses són prou complicades perquè no tinguem la capacitat d'entendre-les»

Jacint Corbella Corbella és metge investigador de contaminació alimentària, de responsabilitat sanitària i professional, expert en toxicologia, estudiós de la història de la medicina i impulsor de la historiografia mèdica catalana. Membre de diferents d'institucions acadèmiques del país, durant trenta anys ha estat director de la revista "Gimbernat". Va ser cap del servei de Toxicologia de l'Hospital Clínic i, des del 1976, director de l'Escola de Medicina del Treball de la UB.

Jacint Corbella Corbella. Foto: Isidre Casals.

- Historiadors com Josep Termes han escrit sobre la col·laboració del seu pare amb els sindicats verticals franquistes. En té alguna referència?

- Sé que li han criticat el fet que li fessin una proposta per tornar. Va anar a França sol fins que la família el va poder localitzar com passava amb molts exiliats. El meu oncle també estava sol i la mare, l'àvia i jo vam marxar just abans de l'entrada dels franquistes a Manresa, el gener de 1939. Havia sentit dir que vam entrar a França el 5 de febrer. L'oncle, més aviat conservador, feia teatre als Carlins. Els meus avis havien estat políticament carlins al segle XIX. El pare decideix tornar quan veu la pressió dels alemanys que envaeixen França i agafen els exiliats espanyols que treballaven als camps. En una de les tendes del camp de concentració hi havia Jaume Real Ventura, que era nebot de l'àvia. Vivia amb el seu germà Joan, que era barber i va ser considerat desertor de l'exèrcit franquista. Jugava amb el pare a escacs, fins que els alemanys el van fer presoner i el van enviar als camps de concentració: no va tornar mai més. Vam tenir la possibilitat d'anar a Mèxic, però l'àvia va dir que no, que no volia morir lluny del seu fill, Josep Corbella Ventura, germà de la mare. La pressió forta familiar va ser quan li va dir a la meua mare: "si em deixes emportar el nen, accepto retornar a Espanya", i així ho vam fer, amb repressió dura contra els exiliats republicans espanyols; pels perills de la guerra mundial, i per la meua àvia que no volia

deixar el fill sol a Espanya.

- Concretament, quan vau tornar a Catalunya?

- Nosaltres (l'àvia, la mare i jo) el novembre de 1940 a Terrassa, ja que ens van desaconsellar anar a Manresa, on ens havia pres la casa un tal Ferrer; l'oncle va treballar a l'Agència Mora fins que es va jubilar. Sort en vam tenir. El meu pare més tard, crec que el 1941, però no ho sé exactament, perquè quan jo era petit sempre m'havien dit que era a França. Sé que va estar amagat en un pis del carrer Martínez de la Rosa de la vila de Gràcia, que ho preferia abans d'estar en un país on manaven els alemanys. Crec que no es va "col·locar", va viure amb males condicions i no podia mantenir la família perquè no treballava.

Partit Laborista

- Quina va ser la participació del pare en el Partit Laborista?

- El gener de 1945 el va anar a buscar la policia al carrer Martínez de la Rosa i no el van trobar per casualitat. Havien preguntat a la portera si el coneixia i els va dir que sí, que de vegades venia, però que s'estava a Manresa. Es tractava del meu oncle, es deien igual. No van regirar la casa. Quan es van adonar que s'havien equivocat van venir a Manresa el dia 4 i es van endur el meu tiet. Alguna vegada acompanyava el meu pare i sabia on s'aturava. El president del Partit Laborista (PL) es deia Joan Salvà i el meu pare n'era el vicepresident, però el partit no pintava gran cosa. En canvi, gent de dreta volien intentar una restauració monàrquica, recolzats en elements del PL. En van detenir bastants, que van ser jutjats, però al cap de deu anys en van decidir l'absolució, suposo perquè alguns dels implicats eren del règim franquista. Alguns del PL es van reunir a Estoril amb Don Joan, però les negociacions van fallar. Abans de morir, m'havia explicat que hi havia compromès algun capità general, que volia fer entrar Joan III per Extremadura.

- Tenia papers oficials el seu pare?

- No. Va entrar clandestinament. Va viure molt temps amagat en un barri de Gràcia. No tenia domicili oficial ni cap document fins dos anys abans de morir, el 1972. Quan ja havien passat trenta anys de la Guerra i jo encara era metge forense per oposició a Barcelona, parlant amb un jutge amic, em va solucionar el problema. Va ser l'únic document que va tenir.

Metge forense

«Les medecines naturals preventives estan en creixement mundial, tot i que el Col·legi de Metges s'hi posi en contra»

- Com es va anar introduint en el món de la medicina professional?

- Quan estudiava medicina vaig entrar a la càtedra d'Anatomia Patològica i vaig ajudar, i aviat fer, autòpsies clíniques, dels malalts que morien a l'Hospital. S'hi aprenia molt. En acabar la carrera em vaig apuntar a les primeres oposicions que van sortir i les vaig aprovar l'any 1962, aconsellat per l'amic manresà Ribes Mujal. També vaig fer oposicions a metge de l'ajuntament, on vaig estar-hi onze anys. Més tard vaig fer les del "Seguro", en l'especialitat de Pediatria. Era la feina més ben feta perquè normalment arreglaves malalts que tenien problemes senzills. El més important era vetllar perquè els nens estiguessin ben vacunats.

- Com a professor ha estat dins la medicina legal, fins i tot quan s'especialitza en història?

- Les càtedres de Medicina Legal van començar el 1843, a Madrid i Barcelona. Explicaven a més de la medicina forense la higiene pública, que comprenia les normes de sanitat. Després es van anar separant, fins arribar a una Higiene independent. De la Medicina Legal se n'han separat com a branques la Toxicologia, la Psiquiatria i la Medicina del Treball. Ara el contingut de les matèries del departament és molt extens.

- És expert en contaminació ambiental per metalls?

- Quan vaig dividir la càtedra, entre Medicina Legal i Toxicologia, aquesta encara era molt àmplia. Va començar amb l'estudi d'intoxicacions intencionades, amb dosis altes: emmetzinaments criminals, suïcidis... Després en dosis més petites, com ara patologia per medicaments. Ara ja en concentracions petites i repetides. Perill en alguns treballs: mines, alguna indústria... Durant anys els més importants van ser alguns metalls: plom, mercuri i alguns dissolvents com el benzè. Així vam estudiar la patologia per metalls. El seu estudi formava part de la Medicina del Treball. L'especialitat en si no es considerava gaire important, perquè no era directament clínica sinó preventiva, però ha servit perquè molts professionals trobessin després feina com a metges d'empresa. M'hi vaig dedicar des del 1970 al 2007.

- Abans, però, també havia treballat a la Facultat de Reus?

- Vaig dividir en dues les càtedres de Medicina legal i Toxicologia, coincidint en què les facultats de Medicina s'omplien, de manera que es van fer les delegacions de Reus i Lleida. Com a degà de la Facultat vaig ajudar un grup de Reus incentivant-los a fer tesis. Van començar amb níquel i cobalt i van seguir amb aspectes tòxics de metalls i, pel que fa a les persones, la incidència del plom en les dents. Van anar a congressos on van presentar comunicacions, fins al punt que Josep Lluís Domingo és catedràtic de Toxicologia i Salut Medioambiental a la Facultat de Medicina de Reus de la Universitat Rovira i Virgili, i és el toxicòleg espanyol amb més currículum.

Foto: Isidre Casals.

Covid-19

- Es podia preveure la Covid-19?

- Si. A començament dels segle XXI ja hi va haver un primer ensurt, la que ara es coneix com a Covid-1. Vam ser molts que vam dir que el problema important seria quan hi hagués un virus que es contagiés per via respiratòria. No ho hem agafat prou seriosament i es complicarà i s'allargarà. Hi ha alguna cosa millor que tenir la gent tancada a casa per no contagiar-se? Fa anys deien 'contra els contagis renteu-vos les mans'. Ara et diuen: 'estigui aïllat i no estigui en contacte amb d'altre gent, mantinguem la distància i posem-nos mascareta'. Ara hi ha molta pressa per fer negoci amb la vacuna. Les coses són prou complicades perquè no tinguem la capacitat d'entendre-les.

- El metge té responsabilitat sanitària?

- Sí, en un primer nivell, el metge que fa alguna cosa mal feta, té responsabilitat individual, que ara es trasllada al treball en equip, que permet diluir responsabilitats. En segon lloc, la institucional, de l'estructura hospitalària o de gerència que no dona al metge les condicions necessàries per treballar. Quan hi ha reglamentacions molt estrictes (sobre espais, capacitat, distàncies...) sovint no es poden complir. I, en tercer lloc, la política, que té la culpa de la manca de dotacions quan hi ha una epidèmia.

- Quin hauria de ser el paper dels col·legis de metges?

- Defensen institucionalment una part de la responsabilitat. Com es podien atendre 60 visites en una hora? Quants metges es queixaven de tenir massa feina? Per què en lloc d'una, no se'n feien dues, que eren les hores reservades? No hi van haver queixes dels col·legis contra les males condicions de treball. Ara els problemes es resolen d'una manera més sibil·lina. Abans els peritatges es feien al camp de la medicina, ara al dels advocats, que presenten recursos i s'allarga la solució dels problemes. Total: els col·legis de metges han acabat pactant amb les companyies d'assegurances, sobretot per retirar acusacions penals i solucionar-ho amb peritatges. El joc ha passat a la facultat d'Economia.

- Quins han estat els corrents ideològics de la Medicina?

- La Medicina ha evolucionat tot seguint el pensament dels grans metges, que en l'antiguitat es resumeixen en les obres d'Hipòcrates i Galè, amb un gran compendi de medicina que va regir tota l'Edat Mitjana. Adaptada pels àrabs, encara s'explicava a la Universitat de Cervera el 1800, quan ja s'havien introduït nous coneixements d'anatomia, de fisiologia, química i física que han anat canviant les idees sobre les malalties. Hi havia organicistes, espiritualistes als segles XVII i XVIII, en canvi a partir del XIX hi ha la fisiologia i la bioquímica, després la genètica, la microbiologia i ara els virus. La psiquiatria als EUA va ser fins fa uns quinze anys pràcticament dominada pels corrents psicològics, amb gran pes de la psicoanàlisi. En canvi Alemanya era molt més organicista.

- Es va especialitzar en suïcidis?

- En una època, oficialment no n'hi havia gairebé cap, perquè els amagaven. Els suïcidis han format una part important de la feina del metge, encara que es diagnosticuessin poc. En el segle XX, s'han pogut fer estudis epidemiològics. Avui els estudis sobre suïcidis són més importants des d'altres camps (psiquiatria, sobretot la prevenció), diagnòstic precoç de tendències suïcides en adolescents, fins i tot en nens.

Història

- Com va anar el treball sobre la "Història de la Medicina Catalana"?

- S'acaba el 2014, en què va trontollar la visió que fins llavors teníem de la medicina. Des que vaig acabar la carrera, vaig tenir una plaça com a ajudant d'història de la Medicina. Participo en Congressos, des que el 1967 se n'havia de fer un a Barcelona. El doctor Ramon Sarró, una de les persones més intel·ligents que he conegut, ja que pensava com un llamp de ràpid i s'adona molt de pressa de cada situació, va presentar una història de la Psiquiatria. Des de Salamanca no van acceptar les dues ponències i van suspendre el congrés. El doctor Calbet i jo vam parlar amb Sarró i vam començar a fer reunions mensuals a casa seva i després setmanals, que van servir per organitzar un congrés molt maco, amb 230 comunicacions. Era en temps de Franco i vam haver de demanar permís al Govern Civil, que el va concedir. "La Vanguardia" va escriure una pàgina diària durant la setmana del Congrés. Al cap de cinc anys, se n'havia de fer un altre a càrrec del ginecòleg Manuel Carreras Roca, germà del Pere, que havia estat cap de Falange a

Manresa. Com que no s'atrevia el vaig demanar i l'hem anat fent fins arribar als 21...

- Ha recorregut molts arxius de la geografia catalana?

- Sí. D'arxius n'hi ha de grossos (Facultat i Universitat, o el de l'Acadèmia de Medicina, el de Sant Pau) que són inabastables; i petits, que són els que ara toca mirar. Al de la Paeria de Lleida no s'hi troba gran cosa, al Priorat tampoc hi ha gaire material. Calbet s'ha entretingut mirant notícies sobre medicina de la premsa diària, però ha acabat recollint esqueles, pràcticament. A més de Lleida, Girona o Reus, ens calen treballs de Medicina comarcal, de la Garrotxa o el Bages. Josep M. López Piñero, que va estar un temps amb nosaltres, va crear una escola molt activa al País Valencià, així com Lluís Garcia Ballester.

- També va ser director del Seminari Pere Mata. Com es va formar?

- A través de la càtedra de Medicina legal, de la UB. La nostra voluntat era poder editar llibres. Es va constituir justament en el centenari de la seva mort. Mata era un metge progressista de Reus, catedràtic de Medicina legal, toxicologia i psiquiatria. Ha editat més d'un centenar d'obres, entre els volums de la revista "Gimbernat" i moltes monografies. Ha servit perquè bastants metges d'aquí tinguessin la possibilitat de publicar obra.

- Com valora els 35 anys de director de la revista "Gimbernat"?

- Ara la porta el doctor manresà Lluís Guerrero, que li ha tret el concepte de catalana i l'ha deixat en revista d'història de la medicina i de la ciència. Aquests anys han servit sobretot per recollir les actes dels congressos d'història de la medicina catalana. Es finançava gràcies a la gran quantitat d'alumnes de l'Escola de Medicina del Treball. Ara, a sobre, no tenen diners.

- És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des de 1999, oi?

- Sí. És una institució força prudent però actualitza i fixa la llengua. Alguna vegada surt a l'opinió pública, amb una discreta polèmica, com en el cas dels accents diacrítics. Ara encara saben distingir entre el que és normatiu i el que és aconsellable. Discussions com "arrítmia" o "otorrino", no tenen sentit. Van deixar quinze accents diacrítics: "sòl" i "sol"; quan dic el sol sense accent miro enlaire, però si miro a terra té accent. Tot i així, és clar que l'Institut d'Estudis Catalans és l'Acadèmia de Catalunya, creada a casa, per tant, és l'única que val la pena teòricament. No es pot abandonar perquè seria una pèrdua cultural important. Hi he publicat "Metges i Medicina d'Occitània, Científics del Priorat", amb Edelmira Domènech, i una semblança biogràfica sobre Antoni Esteve.

- Com està el "Diccionari Biogràfic de metges catalans", amb Josep M. Calbet?

- Vam publicar el primer volum de 1981 a 1983 i ara n'hauria de sortir la segona edició, però Calbet s'hi oposa, perquè diu que és l'obra de la seva vida. Amb 40 anys hi ha hagut feina d'organització, passar les tesis a fitxes, suggerir treballs, i ara no vol compartir-ne l'autoria. Sinó trobem una solució haurem de pensar en una pàgina web.

- És membre de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona des del 1985?

- Sí. Ara emèrit. Creada el 1770, és des de la primera meitat del XIX, l'organisme sanitari més important de Catalunya, perquè no hi havia facultat de medicina a Barcelona i feia la feina dels actuals col·legis de metges i els dictàmens judicials. A la segona meitat del XIX, els catedràtics de facultat van passar a ser membres nats de l'Acadèmia, fins que van veure que n'hi havia pocs a l'Acadèmia. Vam estudiar comarques com la Medicina de la Vall d'Aran des de l'Arxiu de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, amb Àngels Gallegos i Marc Xifró.

El perfil

Foto: Isidre Casals.

Jacint Corbella Corbella neix al número 26 de la carretera de Cardona de Manresa, en una casa on als baixos feien espadnyes, el 25 de gener de 1937. El seu pare, Josep Corbella Suñé va néixer a Solsona i va ser alcalde de Manresa des del 19 d'octubre de 1936 fins al 31 de maig de 1938, en què van cridar la seva lleva per anar al front de guerra. S'exilia a França i fa de cambrer i de pagès a la granja La Ferté, quan surt del camp de concentració d'Argelers. La seva mare, la manresana Teresa Corbella Ventura, era cosina del seu pare i es portaven dotze anys. A l'exili treballava en una fàbrica de guants i pantalons a Millau. Jacint Corbella comença els estudis a l'Acadèmia Pla del carrer Carrió de Manresa. Va fer l'ingrés de batxillerat lliure i va entrar a l'institut Lluís de Peguera. Va estudiar francès amb Madame Chantel d'Alvèrnia, que vivia a la plaça Fius i Palà. Va tornar a Manresa, als anys 80 per visitar el seu oncle Josep Corbella Ventura i tots dos freqüentaven les xerrades que el Centre d'Estudis del Bages feia els dissabtes a la tarda a l'Arxiu Comarcal. Pocs anys abans, amb Vilà Valentí, Manel Riu i algun altre formava part del jurat dels premis Oms i de Prat, que atorgava Caixa Manresa, els responsables del qual els anaven a buscar a Barcelona, on viu des del 1948. Acaba el Batxillerat, estudia Medicina i es llicencia el 1960 per la Universitat Central. Durant mig any va treballar d'auxiliar administratiu al Banc de Bilbao. Amb Xavier Vilanova s'especialitza en dermatologia, però n'exerceix poc temps. El 1962 passa les oposicions a metge forense i es doctora el 1965, amb la tesi "Antecedents històrics de la medicina legal a Espanya". Casat amb Edelmira Domènech, psiquiatra barcelonina, han tingut quatre fills: Paco, funcionari informàtic de l'Arxiu de la Corona d'Aragó; Edelmira, professora de música infantil; Josep, periodista de "La Vanguardia" i Teresa, professora titular d'Estadística a Econòmiques de Reus.

Des del 1976 és catedràtic de Medicina legal i va ser nomenat director de l'Escola de Medicina del Treball de la UB. Fa gestió com a degà de la facultat de Medicina de 1979 a 1982, època en què es fa la limitació d'entrada. Des del 1984, és catedràtic de Toxicologia i va crear un centre d'informació toxicològica a la UB. Va ser docent a les facultats de Medicina i Farmàcia, i vicerector de la UB de 1986 a 1988, amb Josep M. Bricall. Impulsor de la historiografia mèdica catalana, n'ha estudiat els corrents ideològics i les preocupacions socials dels metges. És membre de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, des de 1985 i de l'Institut d'Estudis Catalans des de 1999. L'any 1990 va rebre a Manresa el Premi Bages de Cultura. Va formar part de l'Acadèmia de Ciències Veterinàries des del 2000, any en què també era membre de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya. És autor de més de 200 articles de medicina legal i toxicologia, la majoria en anglès, uns altres 200 d'història, 90 monografies i textos de divulgació com les necrològiques a "La Vanguardia", sobretot en l'etapa en què és president de l'Acadèmia. Ha estat director de 86 tesis doctorals i ha fet biografies dels que considera millors metges de medicina interna: Ciril Rozman i Pere Farreras Valentí. Va ser un dels 25 cofundadors de la Societat Catalana d'Història de la Medicina i organitzador de congressos. Ha publicat els llibres "Intoxication au thallium", amb A. Bertran i F. Hernández, "Diccionari biogràfic de metges catalans" (1981-1983), amb Josep M. Calbet Camarasa, "Bibliografia històrica de la sanitat catalana" (1991-2005), "Història de la Facultat de Medicina de Barcelona: 1843-1985", publicat el 1996 i Història de la Toxicologia (1998). "El més important és la Història de la Medicina Catalana", en dos volums (B. Dau, 2014 i 2016). El febrer del 2019 es va inaugurar la Sala Jacint Corbella i Corbella al CRAI Biblioteca del Campus Clínic, un espai polivalent, apte per al treball en grup.

